

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента,
завідувача кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету,
Бондар Тамари Іванівни
про дисертаційну роботу Ірини Романівни Рудницької-Юрійчук
«Розвиток української дошкільної освіти й виховання в США та Канаді»,
що представлена на здобуття ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»**

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами галузей науки.

Сьогодні очікування суспільства пов'язані з формуванням свідомої, відповідальної, конкурентоспроможної, творчої особистості. Заклад дошкільної освіти стає засадничим суспільним середовищем, метою якого є реалізація очікувань соціуму щодо гармонійного розвитку дитини. Саме в закладах дошкільної освіти починається виховання ціннісного ставлення особистості до природного й соціального довкілля, до самої себе, формування механізмів соціальної адаптації та творчого втілення в товаристві незнайомих дітей і дорослих. Дитина вперше здобуває знання й уміння про права та обов'язки, навчається відповідальності за власні вчинки. Заклади дошкільної освіти як перша ланка системи освіти мають гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

У контексті Нової української школи також актуалізована проблема наступності між дошкільною освітою й початковою школою, що вимагає узгодження нормативно-правового поля, упровадження в дошкільне навчання основних засад НУШ, зокрема компетентнісного принципу, гармонізації програм дошкільного та шкільного навчання, забезпечення доступності здобуття дошкільної освіти.

Нині запотребований розвиток системи дошкільної освіти в контексті інтеграції України до світового економічного й освітнього простору, що актуалізує увагу до зарубіжного досвіду. Вивчення умов розвитку системи українських закладів дошкільної освіти в США та Канаді, організаційно-педагогічних засад освітньо-виховної діяльності закладів дошкільної освіти в українській діаспорі зазначених країн, а також основних напрямів, форм, методів і засобів освіти й виховання дітей в українських закладах дошкільної освіти США та Канади є доцільним і своєчасним. Вибір досвіду української діаспори в США й Канаді для дослідження обґрунтований ефективністю та

цілеспрямованістю закладів дошкільної освіти цих країн, що закладають основи виховання зразкових громадян країн проживання і водночас свідомих патріотів України.

Тема дисертаційної роботи І. Р. Рудницької-Юрійчук пов'язана з науковим напрямом кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Розвиток освіти і виховання в Україні й українському зарубіжжі» (державний реєстраційний номер 0105U004499). Вибрана проблематика затверджена вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 4 від 31 травня 2007 р.) й узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 29.01.2008 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що представлено в дисертації.

У роботі виокремлено та схарактеризовано умови розвитку системи українських закладів дошкільної освіти в США й Канаді; ґрунтовно проаналізовано сутність організаційно-педагогічних засад освітньо-виховної діяльності закладів дошкільної освіти в українській діаспорі США та Канади; виконано ретроспективний огляд і розроблено авторську періодизацію розвитку системи української дошкільної освіти й виховання двох країн; виокремлено та витлумачено основні напрями, форми, методи й засоби освіти та виховання дітей в українських закладах дошкільної освіти США й Канади; розроблено науково-методичні рекомендації щодо екстраполяції конструктивного досвіду української діаспори названих держав в освітньому просторі України.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертація І. Р. Рудницької-Юрійчук – комплексне порівняльно-педагогічне дослідження, у якому на теоретичному й практичному рівні обґрунтовано розвиток української дошкільної освіти та виховання в США й Канаді. Зокрема, *уперше* цілісно проаналізовано та узагальнено педагогічні засади й практичний досвід розвитку української дошкільної освіти та виховання в США й Канаді; виокремлено та схарактеризовано умови зародження й діяльності дошкільних навчальних закладів українців у цих державах (соціальні, політичні, культурні, педагогічні); диференційовано типи дошкільних навчальних закладів в українській діаспорі США та Канади (світлички, садочки, класи передшкілля, півоселі, літні оселі, сходини, щонедільні зустрічі, забавні гуртки, центри розвитку дитини, культурно-освітні / освітньо-культурні центри, ігрові групи, двомовні програми); запропоновано авторську періодизацію еволюції досліджуваного феномену (перший період (30-ті – 40-ві рр. ХХ ст.) – стихійний розвиток українського дошкільного виховання; другий період (50-ті – початок 60-х рр. ХХ ст.) – становлення системи українських дошкільних навчальних закладів у США та Канаді; третій період (друга половина 60-х – 80-ті рр. ХХ ст.) – інституційне оформлення й розбудова

діяльності системи дошкільної освіти та виховання юних поколінь українців у США й Канаді; четвертий період (90-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.) – модернізація функціонування українських дошкільних навчальних закладів США та Канади з огляду на інноваційні досягнення педагогічної науки й практики); виявлено специфіку фахової підготовки педагогів українського дошкілля в США та Канаді, а також особливості підвищення їхнього професійного рівня; обґрунтовано основні напрями (національне, релігійне, моральне) виховання дітей дошкільного віку, форми (обов'язкові навчальні заняття з використанням групової, парної, індивідуальної роботи педагога й вихованців), методи (навчально-виховні (словесні), практично-діяльнісні, наочні, стимулювання та контролю) і засоби (прості та складні) освітньо-виховної діяльності українських дошкільних навчальних закладів у США й Канаді; розроблено авторський спецкурс «Теорія та методика ознайомлення дітей з українознавством» для майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти України в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Уточнено сутність поняття «український дошкільний навчальний заклад у діаспорі».

Подальшого розвитку набуло вивчення проблеми освітньо-виховної діяльності дошкільних навчальних закладів у західній українській діаспорі та опису її структурних компонентів, змісту поняття «дошкільна освіта й виховання в українській діаспорі США та Канади».

До наукового обігу введено маловідомі в Україні праці педагогів української діаспори другої половини XX ст. із проблем освіти й виховання дітей дошкільного віку в полікультурному середовищі, а також дослідження, присвячені організаційно-педагогічним засадам діяльності українських дошкільних навчальних закладів у США та Канаді.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій І. Р. Рудницької-Юрійчук уможливує висновок про обґрунтованість наукових положень і достовірність висновків та рекомендацій, що сформульовані в роботі.

Унаслідок вивчення джерельної бази зафіксовано низку суперечностей, на розв'язання яких спрямовано чотири завдання дослідження. Завдяки доцільно вибраним теоретичним й емпіричним методам, з'ясовано сутність кількох аспектів порушеної проблеми: виокремлення умов формування системи українських дошкільних навчальних закладів та особливостей розвитку теорії й практики дошкільної освіти, виховання українців США та Канади; дослідження прогресивних педагогічних ідей і досвіду, що доцільно творчо використовувати в сучасній системі освіти України; аналіз еволюції змісту, форм, методів і засобів освіти й виховання дітей дошкільного віку в українській діаспорі США

та Канади; вивчення особливостей освітньо-виховної діяльності традиційних й інноваційних українських дошкільних установ у цих державах.

Викладений у вступі науковий апарат дає змогу простежити логіку дослідження, шляхи й засоби розв'язання проблеми, способи інтерпретації одержаних результатів.

Новизна та вірогідність загальних висновків стали можливими з огляду на використання методів відповідно до мети й завдань роботи, аналіз достатнього обсягу науково-педагогічних джерел і науково-методичного забезпечення для розвитку українських дошкільних установ у США й Канаді, позитивні результати впровадження матеріалів дисертації в роботу закладів вищої освіти України.

Дисертацію підготовлено на достатньому науковому рівні: І. Р. Рудницька-Юрійчук володіє теорією проблеми й методами її дослідження. Позитивне враження справляють додатки, що унаочнюють зміст наукової роботи.

Анотації, подані українською та англійською мовами, відображають сутнісний контент дисертації та представляють базові аспекти й основні положення.

Рівень апробації результатів дослідження підтверджений участю дисертантки в міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Наукові здобутки І. Р. Рудницької-Юрійчук становлять теоретичну (фактичні дані, періодизація розвитку дошкільної освіти й виховання) і методичну базу (особливості організаційно-педагогічного забезпечення діяльності українських закладів дошкільної освіти США та Канади, форми й методи організації дошкільної освіти). Результати дослідження впроваджено в освітній процес Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (акт про впровадження № 27 / 17-733 від 18.03.2020), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 177 від 14.05.2020), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження № 1363-Н від 01.06.2020), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження № 489-33 / 03 від 02.06.2020).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Систематизовані та узагальнені в роботі положення й висновки, авторський спецкурс «Теорія та методика ознайомлення дітей з українознавством» для майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти України, джерельна база дослідження вартісні для подальших наукових розвідок із порівняльної педагогіки, удосконалення підготовки фахівців зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта», розроблення лекційних і практичних занять, викладання курсів «Педагогіка», «Педагогіка дошкільна», «Історія дошкільної

педагогіки», «Педагогіка дошкільної освіти», «Актуальні проблеми теорії виховання», «Історія педагогічної думки».

Матеріали дослідження можуть бути використані для модернізації змісту науково-педагогічної підготовки сучасних магістрів педагогічного напрямку, розроблення й удосконалення навчально-методичних комплексів дисциплін, проведення науково-дослідницької роботи, аналізу актуальних проблем розвитку дошкільної освіти, покращення освітнього процесу в закладах вищої, дошкільної, післядипломної педагогічної освіти, для подальшого порівняльного вивчення розвитку дошкільної освіти й виховання в Україні та в країнах проживання української діаспори.

7. Оцінювання змісту дисертації та її завершеність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджена результатами дослідження та не становить сумніву. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (189 найменувань), Логіка й послідовність викладу інформації узгоджені з окресленими завданнями. Завершеність роботи засвідчують сформульовані рекомендації щодо творчої екстраполяції зарубіжного конструктивного досвіду, а також її базисні положення й висновки. Науковий матеріал унаочнений рисунками (2) і додатками (21).

У першому розділі «Становлення системи українських дошкільних навчальних закладів у США та Канаді» виконано історіографічний аналіз проблеми розвитку дошкільної освіти й виховання; виокремлено та обґрунтовано умови зародження й розвитку системи дошкільних навчальних закладів українців у США та Канаді; схарактеризовано процес інституалізації системи української дошкільної освіти й виховання в цих країнах; схарактеризовано організаційно-педагогічне забезпечення діяльності українських дошкільних навчальних закладів у США та Канаді.

На підставі опрацювання джерельної бази виокремлено основну умову зародження й розвитку української дошкільної освіти та виховання в США й Канаді – масову еміграцію українців до цих держав, що розпочалася наприкінці ХІХ ст. і триває донині. На цьому тлі авторка переконливо доводить вплив об'єктивних соціальних, політичних, культурних і педагогічних умов на формування українських закладів дошкільної освіти в США та Канаді: необхідність участі жінок у промисловому й сільськогосподарському виробництві для матеріального забезпечення сім'ї; складні природні та побутові умови життя, що позначалися на вихованні дітей, особливо в сільській місцевості Канади; налагодження національного культурно-просвітницького та громадського життя емігрантів з українських земель як провідного чинника збереження етнокультурної самобутності в поліетнічному соціумі, активними учасниками якого були жінки; створення системи рідномовної освіти й

виховання юного покоління в українській діаспорі США й Канади; діяльність етнічних громадських, насамперед жіночих, організацій у розбудові українського дошкілля; функціонування українських дошкільних навчальних закладів в етнічній пресі; зростання кількості «мішаних шлюбів» та асиміляція народжених у США й Канаді українців. Уточнення змістового наповнення поняття «український дошкільний навчальний заклад у діаспорі» дало змогу здобувачці сформулювати сутність дошкільної освіти й виховання в українській діаспорі США та Канади (цілеспрямований процес, що забезпечує різнобічний розвиток дитини дошкільного віку відповідно до її природних задатків, з огляду на нахили, здібності, індивідуальні психічні, фізичні й розумові особливості; формування відчуття етнічної належності засобами української мови, культури, мистецтва, народної педагогіки, готовності до навчання в системі українського шкільництва та участі в життєдіяльності етнічної спільноти; закладає основи виховання справжніх / зразкових громадян країн проживання й водночас свідомих патріотів України). Серед позитивів роботи І. Р. Рудницької-Юрійчук варто назвати сформовану систему української дошкільної освіти й виховання в США та Канаді на початку 50-х рр. ХХ ст., до якої входили світлички й садочки, призначені для дітей 3-5 років життя, передшкілля – підготовчий клас для 5-6-річних дітей, літні півоселі й оселі, щонедільні зустрічі та сходини. Із 90-х рр. ХХ ст. структуру системи становили забавні гуртки, культурно-освітні / освітньо-культурні центри, ігрові групи, центри розвитку дитини, діяльність яких була ґрунтована на ідеях вальдорфської педагогіки, С. Русової, М. Монтесорі та ін.

На наш погляд, логічною є авторська періодизація розвитку системи української дошкільної освіти й виховання в США та Канаді, що охоплює чотири періоди: перший період (30-ті – 40-ві рр. ХХ ст.) – стихійний розвиток українського дошкільного виховання; другий період (50-ті – початок 60-х рр. ХХ ст.) – становлення системи українських дошкільних навчальних закладів у США та Канаді; третій період (друга половина 60-х – 80-ті рр. ХХ ст.) – інституційне оформлення й розбудова діяльності системи дошкільної освіти та виховання юного покоління українців у США й Канаді; четвертий період (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) – модернізація функціонування українських дошкільних навчальних закладів США та Канади з огляду на інноваційні досягнення педагогічної науки і практики.

У другому розділі – *«Особливості функціонування системи дошкільної освіти й виховання українців у США та Канаді»* – з'ясовано зміст, форми, методи, засоби навчання й виховання дітей в українських дошкільних навчальних закладах США та Канади; схарактеризовано основні напрями виховної діяльності в українських дошкільних навчальних закладах цих держав; проаналізовано навчально-методичне забезпечення дошкільної освіти й виховання українців у США й Канаді; обґрунтовано можливості використання

прогресивних ідей і досвіду українського дошкілля в освітньому просторі України.

Дисертанткою виокремлені найважливіші осередки (ігрові зони) в українських дошкільних закладах у США та Канаді, а ґрунтовний аналіз різних дидактичних форм, методів, засобів і прийомів навчання уможливив висновок про здатність педагогів (виховників) забезпечувати гармонійний розвиток дітей, національне виховання, організовувати цікаве дозвілля.

Заслуговують на увагу диференційовані дослідницею напрями виховної діяльності закладів дошкільної освіти в США й Канаді. Серед основних напрямів – національне, релігійне та моральне виховання, що сприяють формуванню гармонійно розвиненої особистості українця в діаспорі, закладають основи його національної свідомості через вивчення української мови й культурних надбань української нації.

Авторкою також виокремлений важливий чинник, що забезпечує діяльність українських закладів дошкільної освіти в США та Канаді, – використання ефективного навчально-методичного забезпечення, розроблення якого розпочалося в 50-х рр. ХХ ст. (підручники, навчальні посібники, наукові статті, методичні розробки з українознавчих дисциплін, збірники різних жанрів українського фольклору і творів дитячої художньої літератури, публікації дитячих журналів «Веселка», «Соняшник» та педагогічної преси). Дисертантка слушно зазначає, що екстраполяція конструктивних педагогічних ідей і практичного досвіду діяльності українських дошкільних навчальних закладів у США та Канаді в систему освіти України доцільна на трьох рівнях: під час підготовки майбутніх працівників закладів дошкільної освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти та в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Схвалення заслуговують додатки, де представлено фактологічний матеріал, що деталізує й унаочнює зроблені автором припущення, вдало доповнюючи зміст.

Наукові положення, висновки й рекомендації представлено в 35 авторських одноосібних публікаціях, із них 13 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 3 статті в інших виданнях України, 17 – апробаційного характеру. Зміст автореферату адекватно відображає основні положення дисертації. Загальний обсяг основного тексту дослідження – 213 сторінок, що узгоджене з вимогами до написання кандидатських дисертацій.

Отже, проведена експертиза виконаних завдань засвідчує, що дисертантка з'ясувала теоретичні й методичні засади порушеної проблеми, отримала суттєві наукові результати для історії педагогіки та порівняльної педагогіки.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Попри позитивне оцінювання дисертаційної праці, наукове й практичне значення отриманих результатів, вважаємо за потрібне висловити деякі побажання дискусійно-рекомендаційного характеру.

1. З огляду на ретроспективну природу роботи, що прогнозує аналіз історичного розвитку української дошкільної освіти й виховання в США та Канаді, доцільно окреслити хронологічні межі цього історико-педагогічного дослідження.

2. Варто було б, на нашу думку, розширити формулювання предмета дослідження через уточнювальні поняття, наприклад «теорія і практика розвитку дошкільної освіти» чи «особливості розвитку дошкільної освіти».

3. Обґрунтовуючи наукову новизну одержаних результатів, дисертантка зазначає, що вперше проведено цілісний аналіз й узагальнення теорії і практики розвитку української дошкільної освіти та виховання в США й Канаді. Робота мала б суттєві переваги, якби авторка передбачила окремий підрозділ, присвячений теоретико-методологічному аналізу проблеми дослідження, сформулювала спеціально сфокусоване завдання. Крім того, доречним став би підрозділ, що концентрує увагу на аналізі поняттєво-категорійного апарату, оскільки додаткового витлумачення потребує низка термінів, наприклад: «розвиток», «період», «освіта», «виховання» та ін. Перелік завдань також доцільно доповнити виокремленням періодів (етапів) розвитку дошкільної освіти й виховання в США та Канаді, оскільки авторка декларує результат (диференційовані періоди) у новизні роботи.

4. Дискусійним вважаємо використання здобувачкою терміна «період» під час підготовки авторської періодизації еволюції досліджуваного феномену. На нашу думку, доцільно послуговуватися терміном «етап», що відображає стадію розвитку за певний період (проміжок, відтинок).

5. Виконуючи історіографічний аналіз становлення системи українських закладів дошкільної освіти в США та Канаді, авторка розмежовує періоди розвитку дошкільної освіти, проте залишає поза увагою сутність усіх окреслених періодів розвитку системи українських закладів дошкільної освіти й виховання в США та Канаді, акцентуючи на періоді 50 – 70-х років ХХ ст.

6. На наш погляд, проаналізована й беззаперечно цінна інформація, викладена в дисертації, потребує окремого порівняльного підрозділу, де доцільно узагальнити спільні й відмінні ознаки періодів розвитку дошкільної освіти та виховання в обох країнах протягом хронологічних меж дослідження. Більш ґрунтовний опис необхідний у частині компаративного аналізу еволюції змісту освіти й форм роботи, залежно від етапу розвитку української дошкільної освіти та виховання в США й Канаді, деталізації особливостей розвитку сучасних закладів української дошкільної освіти в державах, які розвиваються під впливом ідей генерації діаспорних педагогів із суверенної України.

Висловлені зауваження, побажання й дискусійні питання не зменшують загального позитивного враження від дисертаційної роботи, яка має вагоме значення для розв'язання актуальних проблем сучасної педагогічної компаративістики.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

1. Рецензована дисертація Рудницької-Юрійчук Ірини Романівни на тему «Розвиток української дошкільної освіти й виховання в США та Канаді» є самостійним, завершеним, цілісним дослідженням актуальної проблеми в галузі загальної педагогіки та історії педагогіки.

2. Результати дослідження свідчать про досягнення окресленої мети й доказове розв'язання сформульованих завдань дослідження. Основні результати дослідження відображені в 35 авторських одноосібних публікаціях.

3. Основні положення дисертації є науково обґрунтованими. Зміст автореферату відображає структуру, основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи, що відповідає вимогам до кандидатських дисертацій.

4. Дисертаційна робота, її актуальність, зміст, обсяг, наукова новизна, теоретичне та практичне значення, обґрунтованість наукових положень, вірогідність висновків, використані методи дослідження, якість оформлення та повнота викладу відповідають вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук і «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами.

5. Авторка дисертації Рудницька-Юрійчук Ірина Романівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівського державного університету

Т. І. Бондар

Підпис Т. І. Бондар затверджую

Перший проректор
Мукачівського державного університету,
доктор економічних наук, професор

В. В. Гоблик